

per cascuna vegada 10 sols», ordenament perpinyanenc dels forns teulers, a. 1284-5 (RLR IV, 363); «En Jacme --- donà l'escrivania --- *sotz* cert sens ---», Cartoral de Vilafranca de Conflent, f° 3r^o (any 1324); «si algun hic assaÿa-n de fugir e és tornat, li tallen lo nas e les orelles, e l'obren en *sots*, e pozen-li una cadena al col, ab una rabassa, e dos parelles de cadenes als peus» c. 1326 (doc. cancelleresc, Finke, *Acta Ar.* III, 513).

Fig.: «manam *sots* pena de la nostra indignació ---» a. 1342 (i altres de *sots pena de*, anys 1376, 1401, en Fabra, *La coord. i la subord.*, p. 22); «Nós escrivim als jurats de la ciutat de Mallorcha *sots* aquesta forma ---» a. 1375 (Rubió, *Docs. Cult. Cat. Mig-eval*, n.º 275); «axí hagué star sens sepultura per alguns dies que la gitaren de *sots* terra», Eiximenis (*Dones* I, f° 201v^o); «sab bé lo capità que tots stam *sots* la capitania e custòdia sua», «a honor --- de aquest St. glorios --- protector e defenedor de aquesta ylla, *sots* invocació del qual aquesta sancta religió sta fundada», JoMartorell (Ag. II, 264; I, 335); «una beguina / --- / per mi pregada / --- / fiu guardadora / --- / e tot lo meu / al consell seu / acomanant / --- / fiu mon viatge / --- / Dic-li: —Stojau-me, / ab molta cura, / *sots* tancadura, / lo que us coman: / al Sant Joan / --- / seré tornat», JRoig (*Spill*, 3164).

Avui *sota* és encara mot d'ús popular en la major part del domini, incloent-hi íntegres els tres dominis dialectals del Nord i el de les Illes; en aquestes li fa concurrència l'ús preposicional de *baix*; i a la major part del P. Val. aquest s'ha generalitzat, i només li fa competència *sots* usat encertadament pels valencians puristes, encara que no hi sigui vulgar (J. G. M., 1935).

Davall s'usa també bastant com a preposició en lloc de *sota*, sobretot en cat. occid., i poc o molt en els altres dialectes. En el Princ. s'havia introduït bastant en el S. XIX l'ús de *baix*: exclusivament, però, en els usos figurats (en el sentit material només *sota*); des de princ. del segle es va tendir a abolir aquest ús d'imitació castellana, i tornar a generalitzar *sota* per a tots els usos, com hem vist que es feia en la llengua antiga; encara el 1905 vacillava Coromines entre *sota* i *baix*, com ens mostra l'autògraf, en la frase «cors magnànims, com el de Jaume I, formats *sota* la influència dominadora de la mare» (*Vida Austera* I, iv, 1.ª ed., p. 45), però des de llavors va escriure sempre *sota*; V. sobre això Fabra (*Gram. i Converses Filol.*) i Ruyra (*O. C.*, p. 844). És aconsellable que allà on *sota* causi dificultat (més aviat pretextada que sòlida) es recorri a *davall* i s'eviti *baix*.

La pronúncia és amb *ó* tancada quasi pertot. Recordo algun cas de pron. amb *ó* oberta en cat. occid., però també allí se sent *sota* en molts llocs en lloc de *davall*, i amb tancada: a Guils del Cantó tinc nota de sentir los tots dos: «Prat de *sota* 'l poble», «Tros de *sota* casa» a la vall de Lavansa. A Cerdanya i Rosselló ho pronuncien amb oberta, com mostra la rima en els versos de Saisset: «I tots se'n reien en *dessota*, / i se deien: —Tu restaràs; / o, si te'n vas d'ací, arrai! Hi

tornaràs—. / Ell se pensava que en Jepota / ---» (*Perpiny.*, 48). «És *sota*» sentim per tot Cerdanya (Porta, 1959); «*sota* les finestres ---» Talteüll. Fins en el P. Val. trobem *sota*, almenys en una suposada frase màgica: «Bruyxsos y bruyxes --- s'en pujaven volant pel canó de la ximenera --- y ans d'arrancar el vòl havien de dir: —Vòle per damunt *sota*», MGadea (*T. del Xè* I, 116) (potser sobrentès 'jo volo cap amunt sota la protecció del Diable').

En llengua d'oc també hi ha *sotz* i *sota* i els fets són ben paral·lels als catalans: encara que en la llengua clàssica dels trobadors es troba sempre *sotz* (des de Guilhem de Peitieu: «--- ajudori cum ma bona dompa --- / morrai, pel cap Sanh Gregori! / si no-m bayza en cambr' o *sotz* ram») però avui domina *souto* pertot (allà on no hi ha *dejeus*, gc. etc.) tant a Provença com al Llgd. (*souto aigo*, *souto terro*, *souto la teulisso*, *testo souto*, *teni quaucun scuto*, TdF) i *sou(s)* ha quedat acorralat cap als Alps; ja es coneixen bastants exs. medievals de *sota*, en textos de Llgd. i de la costa provençal, si bé en prosa (un de b.-llgd. del S. XIII, quatre dels XIV i XV), i un en la *Letra del Prestre Joan* (c. 1200), PSW VII, 848. Altrament les llengües romàniques en general han conservat SUBTUS (fr. *sous*, it. *sotto* etc.) o bé mantingueren a l'E. Mj. l'ús preposicional de SUB (cast., port.). La creació del llatí vulgar *SUBTA degué ser un fet de llengua parlada, limitat a una zona mediterrània de l'Imperi.

I allà, només com a variant incorrecta, junt amb SUBTUS, mantingut arreu. Però també en terres d'Itàlia en trobem rastre: a Sardenya no és pas un catalanisme *sutta*, car no sols se'n troba molta documentació pertot sinó que ja apareix en el logudorès antic del *Condaghe de Trullas*, 125, d'escriptures totes dels Ss. XII-XIII, molt anteriors a la invasió catalana (MLWagner, *VRom.* v, 151, 153). També hem de creure que en els dialectes del Mezzogiorno és autòcton (no pas cat. ni provençalisme), car també allà trobem sic. i calabr. *sutta* (Rohlf, *It. Hist. Gr.*, § 880 i III, 49.17). I no sols per l'indici sard sinó perquè apareix fins a Nàpols, i en textos ja vells i de llengua castís; el llegim en *Lo Cunto de li Cunti* de G. Basile (c. 1620): «le levaje destramente la lancella da *sotta*, e, puðstocce --- 'ncoppa ---» (ed. 1891, p. 13, més cita a PESSIGAR); i deu trobar-se també en altres parts del país: *sota* en el poema *Berta e Milone* (v. 99, *Rom.* XIV, 180), que com els altres textos en franco-italià no sols conté barreja francesa sinó mots dialectals de l'Alta Itàlia.

DERIV. i CPT. Més que un duplicat o derivat el que tenim en *sota* usat com a substantiu, és el resultat de la substantivació de l'ús adverbial o prefixal del mot. Com sigui que amb el valor de prefix (infra) *sota-* (*sota-còmit*, *sota-guarda* etc.) va ser manllevat pel castellà a la nostra llengua (*sotacòmitre*, *sotacochoero*, *sotamontero* etc.), ja vaig explicar en el DCEC/DECH (SO): «Varias de estas expresiones se abreviaban diciendo *el sota* [certament també en català], como ya observa el *DAut.*; hoy en Tarifa es 'jefe de labradores'; de ahí el cat. *sota* 'carta décima de cada palo de la baraja' --- de donde pasó al cast., como NAIPE,